

Albert Bastardas i Boada,
Emili Boix-Fuster,
Rosa M. Torrens Guerrini (coords.)

El català, llengua mitjana d'Europa

Multilingüisme, globalització
i sostenibilitat lingüística

El català, llengua mitjana d'Europa. Multilingüisme, globalització i sostenibilitat lingüística

Primera edició: febrer del 2018

© Albert Bastardas i Boada, Emili Boix-Fuster, Rosa M. Torrens Guerrini

© D'aquesta edició:

Editorial OCTAEDRO, S.L.

Bailèn, 5, pral. – 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02 – Fax: 93 231 18 68

octaedro@octaedro.com

octaedro.cat

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització del seus titulars, llevat de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos al CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-17219-09-3

Dipòsit legal: B. 30.406-2017

Disseny coberta: Tomàs Capdevila

Disseny i producció: Editorial Octaedro

Impressió: Prodigitalk

Imprès sobre paper ecològic, certificat FSC

Imprès a la UE / *Printed in UE*

SUMARI

Introducció	9
<i>A. Bastardas i Boada, E. Boix-Fuster, R. M. Torrens Guerrini</i>	
I. COMUNITATS LINGÜÍSTIQUES MITJANES	23
Lliçons de les llengües mitjanes per a la política lingüística catalana	25
<i>V. Bretxa i Riera, F. X. Vila i Moreno</i>	
El cas català des d'una perspectiva nord-europea: marcs ideològics i legislació lingüística	61
<i>J. Soler Carbonell</i>	
II. BILINGÜITZACIONS, MANTENIMENTS I SUBSTITUCIONS	79
Com i quan vam deixar de ser monolingües els catalanoparlants?	81
<i>F. Bernat i Baltrons</i>	
Ideologies i trajectòries lingüístiques en famílies bilingües a Catalunya	91
<i>E. Boix-Fuster, A. Paradís</i>	
La llengua catalana entre les famílies lingüísticament mixtes de Mallorca	117
<i>J. Melià i Garí</i>	
Actituds lingüístiques sobre l'ús del castellà en les parelles etnolingüísticament mixtes: anàlisi qualitativa de la presència del castellà i el català en la transmissió intergeneracional	137
<i>E. Martínez</i>	
Usos lingüístics a les famílies mixtes italo-catalanes de Catalunya	161
<i>R. M. Torrens Guerrini</i>	

La transmissió lingüística en un context de «doble minoria»: Política lingüística familiar de les famílies de l'Escola Complementària de Llengua Japonesa a Barcelona <i>Makiko Fukuda</i>	209
III. POLÍTIQUES	233
Les llengües mitjanes com a llengües acadèmiques: situació i perspectives <i>F. Xavier Vila</i>	235
Una llengua mitjana europea per als joves: les «micropolítiques» imprescindibles per al català <i>Albert Bastardas i Boada</i>	267
Índex temàtic	297
Sobre els autors	303
Índex	307

Introducció

ALBERT BASTARDAS I BOADA, EMILI BOIX-FUSTER,
ROSA MARIA TORRENS GUERRINI

1. Complexitat dels contactes de llengua a escala local i global

Arreu del planeta la diversitat és percebuda a vegades com una riquesa i a vegades com una amenaça. Aquesta diversitat apareix entrelaçada sovint amb desigualtats i amb relacions de dominació de tota mena. Un tret recurrent i freqüent d'aquesta diversitat és la diversitat de varietats lingüístiques.

Les comunitats lingüístiques continuen competint per la supervivència i per l'hegemonia, però ara ho fan amb un ritme més trepidant que en l'antiguitat dins de marcs polítics molt canviants –d'imperis que es dissolen, d'estats nació que es disgreguen, de nous marcs supraestatals que intenten construir-se...– al costat de la reproducció d'idees polítiques velles com l'Estat nació, basat en la ficció de l'homogeneïtat entre un poble, un territori i un govern (Burbank i Cooper, 2017). En aquest context polític en moviment el multilingüisme és viscut de maneres molt diferents segons quin sigui el segment de l'espècie humana afectat i segons quina sigui la seva interrelació amb altres trets diferencials i amb l'estructura social i amb el poder en general.

D'una banda es mantenen milers de petites llengües, encara com a resultat de les inèrcies gairebé seculars. No debades, si no hi ha dislocacions socials grans, el manteniment d'un codi per a les relacions horitzontals i més immediates i pròximes a la vida quotidiana seria la norma, no pas l'excepció. D'altra banda, les hiperllengües, començant per l'anglès, es difonen arreu al compàs de la globalització i la mobilitat i poden desfer i esmicolar els *statu quo* sociolingüístics heretats.

Així, entre les aproximadament sis mil llengües de la Terra, moltes són emprades per comunitats humanes d'abast local, tribal fins i tot. Pensem si més no en la gran diversitat idiomàtica dels grans gegants sociolingüístics com Nova Guinea, Nigèria o l'Índia, per exemple, amb centenars i centenars de casos. Simultàniament trobem els grans bulldozers sociolingüístics, les llengües que són els codis de grans maquinàries estatals i internacionals, les llengües emprades per la ciència i tecnologia més avançades, les llengües usades com a llengües franques, com a llengües interposades, tal com proposava el ja clàssic Aracil (1983). Entre aquestes llengües poderoses destaca actualment l'anglès com a llengua que té el privilegi d'haver esdevingut (Bragg, 2003; Ostler, 2005; Bastardas, 2007) llengua d'intercomunicació planetària. Sols els seus parlants gaudeixen de la possibilitat de moure's amunt i avall del planeta amb la seva llengua com a passaport cada vegada més universal. Sols ells, els anglòfons (i aquest «privilegi» és una arma de doble tall: tant una maledicció com una benedicció) poden romandre monolingües i gaudir d'una omnipotència apresada, gairebé com la dels castellanoparlants a l'Estat espanyol, que donen per evident que poden romandre monolingües arreu d'un territori que perceben «seu». Pensem si més no en el doble guany econòmic de què gaudeixen els angloparlants des de Nova Zelanda fins a Irlanda, des d'Escòcia fins a l'Índia. D'una banda s'estalvien d'aprendre altres llengües però es poden tancar al plurilingüisme, fet que seria negatiu des del punt de vista cognitiu (EACEA, 2009). Pensem solament en les milers d'hores que els britànics, els nord-americans, els australians, els canadencs (anglòfons) i els neozelandesos s'estalvien d'aprendre altres llengües de tal manera que poden esmerçar les seves energies en coneixements més profitosos. D'altra banda, els països angloparlants guanyen també milers de dòlars o lliures tant rebent aprenents de la seva llengua com exportant productes culturals en aquest codi, tant en la ciència com en els mitjans de comunicació de masses.

El món universitari és un paradigma d'aquesta nova jerarquització del plurilingüisme. La mateixa arrel del mot *universitat* remet a l'univers, a la globalitat. Abans es deia del món acadèmic que «o bé es publicava o bé es moria». Ara aquesta dita s'ha refet i diu: «o bé es publica en anglès o no s'existeix». Les proclames bonistes proclamen que un bon universitari, un bon home de cultura, hauria de ser plurilingüe, obert a totes les llengües i cultures del món. Dissortadament –ens temem– l'hegemonia gairebé espaordidora de l'anglès significa moltes vegades un tancament envers les altres llengües, un tancament respecte al plurilingüisme. Com deia fa pocs anys un participant al Mobile World Congress celebrat a Barcelona: «please, only English», volent dir que no volia rebre informacions

en altres llengües, desorientadores, atabaladores. Amb l'aprenentatge i ús de l'anglès ja n'hi hauria prou. Per a tot? Les altres llengües serien redundants, noses davant la necessitat de dominar el rei anglès. A més, per acabar-ho d'adobar, trobem demandes que l'anglès com a segona llengua sigui après amb bon accent, de tal manera que aquest domini pseudonadiu esdevé terriblement discriminant, tal com denunciava fa uns anys Lippi-Green (1997). S'exigeix que els professors d'anglès (ara des d'ensenyament infantil!) siguin, doncs, nadius. Aquesta exigència és draconiana i excessiva: l'èxit o monopoli de l'anglès hauria de donar-se dins d'uns límits i amb certs costos. Hi ha d'haver o ineluctablement hi haurà molts accents en l'anglès, esdevingut *globish*. No n'existeix un de «bo», que triomfi en un pòdium indiscutit, i no es pot exigir als milions de neoparlants de l'anglès que n'adquireixin un «bon accent», un accent impecable (d'on, per cert? d'Anglaterra, d'Escòcia, de la Colúmbia Britànica, de Califòrnia?).

Per sort per a la diversitat planetària, més enllà de l'anglès hi ha molts encreuaments, moltes hibridacions lingüístiques que no passen necessàriament per aquesta hiperllengua. Diferents fenòmens socials comporten possibilitats de plurilingüisme.

- En primer lloc la *creixent mobilitat de població rural cap a les ciutats*. La urbanització comporta grans gresols on coexisteixen i competeixen les llengües d'origen. Les llengües estàndard neixen i creixen sobretot a les ciutats i des de les ciutats.
- En segon lloc la *creixent mobilitat tant laboral com acadèmica*. D'una banda les elits econòmiques, els sectors corporatius, les elits, viatgen amunt i avall del planeta amb gran facilitat recurrent sobretot a l'anglès. La mobilitat acadèmica també afecta (a la baixa) les llengües locals en els usos universitaris. A Catalunya, per exemple, l'anglès està ocupant acceleradament espais de docència ocupats fins ara pel català (llengua local) o pel castellà (llengua local i global). D'altra banda, les migracions pobres (les grans migracions d'Àfrica cap a Europa, de l'Amèrica Llatina cap a l'Amèrica del Nord, de l'Àsia del Sud cap al Golf Pèrsic, de la Xina cap a tot arreu) comporten barreges de llengües de tot tipus.
- En tercer lloc les *migracions obligades, forçoses*. La conflictivitat social i bèl·lica de zones com Síria, l'Irak, l'Afganistan, Sudan del Sud o Somàlia, obliga la seva població a fugir, a emigrar de manera dramàtica i arriscada (pensem en com es juguen la pell travessant la Mediterrània). Els refugiats que n'escapen, porten, a més del seu farcell fràgil i lleu, tot un repertori lingüístic únic.

- En quart lloc, *les migracions temporals per lleure*. La indústria turística comporta moviments provisionals de milions de persones que reclamen ser atesos en les seves llengües. La franja mediterrània catalanoparlant, des dels platges d'Argelers fins als blocs de Benidorm, des de les cales de Menorca fins a les pistes d'esquí de Boí, és un dels primers objectius turístics mundials. Per exemple, l'alemany és ofert en serveis lingüístics arreu d'Europa perquè els països germanòfons «exporten» cada any milers de turistes que volen que els responguin amb un «Jawohl».

Totes aquestes migracions, aquestes manifestacions, tan benignes com malignes del multilingüisme i del cosmopolitisme, fan probable, més que abans, l'aparició de parelles i famílies interculturals, justament un dels temes d'aquest volum.

2. Visions massa dicotòmiques i simples del multilingüisme: oficials/no oficials, hegemòniques/minoritàries

Atès aquest panorama, és temptador voler descriure'l a partir de taxonomies o dicotomies simples, enlluernadores de tan simples. Hi hauria, doncs, llengües macro, hiperllengües (Calvet, 1981) en oposició, com planetes entorn del sol, a llengües petites, de comunitats insignificants, condemnades a ésser eliminades, «atropellades», pel tren de la història. Així al nostre continent, a Europa, es diferencia entre llengües de primer ordre, les reconegudes per la Unió Europea com a oficials, d'una banda, i les llengües regionals i minoritàries reconegudes i protegides (teòricament) per la Carta Europea per a les Llengües Regionals i Minoritàries (1992). *De facto* a Europa hi hauria llengües de treball (sobretot l'anglès, malgrat el Brexit, que fa escàpol el principal país anglòfon de la Unió) i llengües oficials. El factor clau per entendre el poder de les comunitats lingüístiques és l'Estat. És aquest Estat la institució que legitima, empedera al màxim una comunitat lingüística. Un exemple ben clar és el contrast entre l'occità, mancat de tot suport estatal a l'hexàgon francès i condemnat a mort, refugiat a tot estirar en un racó del *patrimoine*, i el francès, que gaudeix de tot el suport de la maquinària administrativa i simbòlica de la République Française. Encara ara la majoria de la humanitat concep les llengües com a entitats reglamentades (*regimented*, en diuen en anglès) en estats que les encasellen i jerarquitzen. No disposem encara d'una mentalitat col·lectiva conscient de la riquesa d'experiències (i, per tant, de llengües) de l'espècie humana (Morin, 2011). En contrast, les visions ecolingüístiques perceben de manera més horitzontal,

més igualitària i menys jeràrquica, la diversitat lingüística. La Declaració Universal de Drets Lingüístics, aprovada a Barcelona, el 1996 n'és l'exponent més sobresortint.

3. Necessitat de nous conceptes com *llengües mitjanes* per captar aquesta complexitat. Definició de llengües mitjanes: cua de lleó i cap d'arengada

No s'ha reeixit encara a establir una classificació o tipologia de les llengües del món. Per entendre millor la diversitat lingüística i els reptes de futur amb què s'enfronten les comunitats lingüístiques, s'ha proposat el concepte de llengües mitjanes (*medium-sized language communities*). Les comunitats de llengües mitjanes (CLM) són aquelles comunitats amb dimensions demogràfiques prou amples (entre 500.000 i 25 milions de parlants) per poder disposar de recursos administratius, acadèmics, comunicatius i polítics, que permetin el desenvolupament de llengües completes (Lamuela, 1994), amb prou seguretat i viabilitat (Vila i Bretxa, 2013). Les comunitats de llengües mitjanes ni gaudeixen de les prestacions de la gran escala en què es mouen les llengües hipercentrals ni pateixen les limitacions de les llengües (encara moltes però amb risc d'extinció) de les comunitats lingüístiques petites, fins i tot minúscules. Les CLM són, doncs, en expressió col·loquial, cua de rap i cap d'arengada. Per descomptat que les CLM no són homogènies internament. Poden incloure des de llengües estandarditzades amb un repertori de varietats escrites sofisticat i elaborat, usat en l'educació superior, fins a llengües sobretot orals.

De fet aquesta concepció de les CLM té precedents. L'any 1972 l'Editorial Moll va publicar un petit llibret *—El que s'ha de saber de la llengua catalana—* que recollia un opuscle que Joan Coromines havia escrit l'any 1950 en anglès perquè servís de presentació als americans que s'interessessin pels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats l'any següent a Nova York. Un dels aspectes que ens va impactar d'aquest text és la comparació que feia del territori i de la població de les terres de llengua catalana respecte d'altres ens polítics. Hi deia Coromines que l'àrea del català era «més extensa que la de cinc estats europeus (Dinamarca, Suïssa, Holanda, Bèlgica i Albània) i més poblada que la de set (Suïssa, Finlàndia, Dinamarca, Èire, Noruega, Albània i Islàndia)». Acostumats a percebre'ns dins de l'Estat espanyol, i tenint ben pròxims Estats grans, com ara França o Itàlia, o una mica més lluny Alemanya, ha costat —i potser costa encara— que la població d'origen catalanoparlant no es per-

cebi com una minoria marginal i estranya. En canvi, per la realitat territorial i demolingüística europea, el català no és pas cap llengua «minoritària» i la seva població no s'ha de percebre de cap manera en termes de petitesa i marginació.

La realitat té més matisos, tanmateix. La vitalitat etnolingüística subjectiva (VES) (Giles, 2001) del català, és a dir la percepció de l'estatus i de la utilitat d'una llengua pels seus parlants, és força limitada. Molts parlants de la Mediterrània catalana, en feliç expressió de Pierre Deffontaines, veuen la seva llengua com un capital poc útil per a l'Estat i per al mercat perquè la comparen amb les llengües gegantines veïnes com el castellà, el francès o l'italià, o encara més amb l'inevitable anglès. El panorama s'enfosqueix si observem aquesta vitalitat etnolingüística més microscòpicament. En certes zones del domini lingüístic català (sobretot en terres valencianes i, en menor grau, a les illes Balears), el particularisme és potent: el mallorquí o el valencià són vistos com a codis completament separats del català. Aquesta desintegració territorial fa que el grup etnolingüístic de pertinença es percebi encara més reduït. No es veu ni es viu la unitat de la llengua, de manera que el seu espai social i simbòlic i, per tant, la seva utilitat, encara es veuen més reduïts, més encongits encara.

4. Aspiració a la seguretat lingüística des d'una visió favorable a la sostenibilitat

Hi ha principis generals que puguin guiar i orientar la coexistència entre diferents llengües? Des d'una perspectiva democràtica que anhela la convivència i la continuïtat fraternal entre les llengües del món, el nostre horitzó hauria de ser la seguretat lingüística. Cap comunitat hauria de veure amenaçada la seva continuïtat intergeneracional. Bastardas (2005) ha proposat el principi de sostenibilitat lingüística com a *desideratum*: que el contacte de llengües sigui compatible al màxim amb la continuïtat de grups culturals. Aquest objectiu podria aconseguir-se en la mesura en què s'apliqués la fórmula de la «subsidiarietat lingüística». És a dir, tot allò que pugui fer una llengua «local» no ha de ser fet per una llengua més «global». Aquesta distribució funcional, basada en l'ús preferent dels idiomes propis de cada conjunt humà territorial, acompanyada alhora d'una poliglòtització dels individus que permeti la comunicació internacional de les diverses comunitats, podria ser una perspectiva en la qual es pugui basar la coexistència de la diversitat lingüística humana. La realitat contemporània, però, amb els importants desplaçaments de

poblacions, es complexifica i fa més difícil una regulació simple de les funcions de les llengües. Més reflexions i més propostes de noves distincions i nous principis seran probablement necessaris per conciliar els diversos interessos en presència.

El català a Espanya (i aclaparadorament més a França), però, està amenaçat. En primer lloc l'Estat li juga gairebé sempre a la contra. Els òrgans centrals de l'Estat rarament usen el català i segueixen polítiques castellanitzadores ara i adés. La regulació dels canals privats de televisió (exclusivament en castellà) a finals dels vuitanta en fou un flagrant exemple. El Govern central és el valedor màxim de l'hegemonia del castellà, vist com a llengua comuna que es pot exigir arreu, des de l'illa de Maó fins a l'illa d'El Hierro. No debades la mateixa sacrosanta Constitució espanyola privilegia el castellà i relega les altres i innominades llengües espanyoles deixant-les de *iure* i de *facto* en una posició subalterna, opaca, secundària, fet que inevitablement aliena les minories militants lleials al català, al gallec i al basc, que se senten poc respectades en un tret fonamental de la seva cultura. Espanya està a anys lluny de la visió generosament igualitària que té el Canadà respecte a l'anglès i al francès, llengües de les nacions fundadores del país, o que té la Confederació Helvètica de les quatre llengües nacionals dels seus cantons, tan descentralitzats. En segon lloc el mercat (o els mercats) afavoreix en general la llengua més forta, de la mateixa manera que el sistema financer enriqueix més el qui hi aporta més. Val a dir que la flexibilitat de l'economia capitalista permet esclatxes per a les llengües no hegemòniques. Els productes en català, per exemple, poden connotar proximitat i genuïnitat, autenticitat en definitiva, i singularitzar-se davant de productes despersonalitzats, sense identitat (Woolard, 2016).

5. Efectes d'aquest context en els comportaments quotidians: el termòmetre de les famílies lingüísticament mixtes de llengües mitjanes

En els anys vuitanta, en els inicis del sistema autonòmic espanyol, la Generalitat de Catalunya, un subpoder de segon rang, confià a poder recuperar la llengua catalana des de les institucions. Es confiava que aquest Estat (un subestat) intervingués en les comunicacions institucionalitzades i que aquestes, al seu torn, modificarien les comunicacions individualitzades (Corbeil, 1980 i 1983; Bastardas, 1990 i 1999). L'experiència dels anys mostra que aquestes expectatives eren exagerades. No coneixem encara gaire bé la connexió entre aquests dos tipus de comu-

nicacions. Les comunicacions individualitzades, aquelles amb *significant others* en el món privat, tenen una dinàmica pròpia, no del tot autònoma ni del tot determinada pels contextos més generals. Esquirol definia fa poc la resistència o resiliència d'aquest món privat:

Hi ha un sentit de la vida lligat a la quotidianitat que no acaba de caure tot i que es produeixi una trencadissa en el cel dels grans «valors». La lletra minúscula –però no per això menys significant que la majúscula– té molta més estabilitat davant de possibles sacsejades i terratrèmols nihilistes. La resistència, aquí, és la resistència de la significació, del sentit. Pot caure la cosmovisió, però continuarem experimentant la proximitat i el lligam amb l'altre i vivint el dia a dia. Allò que resisteix és la significació de la proximitat. (Esquirol, 2015: 72)

Cal arribar a aquest món privat si una determinada política lingüística vol reeixir. Al capdavant: si no canvien els usos i ideologies lingüístics més espontanis, de què servrien les polítiques lingüístiques? O bé es podria mantenir una dicotomia diglòssica, és a dir jerarquitzadora d'àmbits d'ús però estable? Una llengua que servís litúrgicament per a grans discursos, per a tesis acadèmiques, però no servís per fer broma, per a declaracions d'amor, per a receptes de cuina, per parlar amb els fills, no seria una llengua viva de debò. Una comunitat humana tindria seguretat lingüística (Réaume i Green, 1989) si pot desenvolupar-se sense la injecció salvadora d'intervencions constants de les institucions, autònomament.

L'Estat, a través de qualsevol part de la seva maquinària (l'escola, l'administració, els mitjans de comunicació...) incideix relativament en aquest món resistent. Andrée Fortin ho resumia a partir de l'experiència de la política lingüística quebequesa:

L'Estat com a màxim pot proporcionar balises, com la Llei 101 (la Charte de la langue française quebequesa, aprovada el 26 d'agost del 1997), però mai no podrà omplir l'espai entre aquestes balises; no pot obligar la gent a parlar, obligar els escriptors a escriure, ni els cantants a compondre... encara menys la gent tinguin ganes de fer fills. (Blanchard *et al.* 1984: 67)

Un excel·lent exemple de comportaments lingüístics privats, no directament dependents del macrocontext social i polític és la tria de llengües a la llar, a les famílies, tema central (hi dediquem cinc capítols) d'aquest volum. Podem comparar les tries lingüístiques familiars amb la natalitat. La natalitat és un afer privat, per descomptat, però indirec-

tament l'Estat hi incideix: una política d'ajut a les famílies mitjançant subsidis i mitjançant una oferta de llars d'infants afavoreix un augment de natalitat, tal com demostra França. El multilingüisme familiar és un àmbit destacat dins d'aquest món privat. Els darrers anys han aparegut diferents volums sobre els usos i ideologies lingüístics a les famílies (v. Boix-Fuster, 2009). En general, a la Catalunya actual aquest món privat es caracteritza per la hibridació lingüística (català i castellà estan profundament influïts) i per ideologies pragmàtiques (vegeu-ne una anàlisi des de la ciència política a Riera, 2016). Ja fa més de vint anys Marina Subirats, Masats i Sánchez conclouien així la seva anàlisi sobre la transmissió lingüística intergeneracional:

Si els immigrants de parla castellana no han après, en molts casos, a parlar català, ha estat per diverses raons: baix nivell cultural, marginació, etc. Però també per resistències culturals que no tenien, per exemple, els estrangers. La llengua catalana ha estat un símbol de moltes coses, i entre elles el d'una barrera diferenciadora de grups socials, de nivells culturals, de graus de modernització, de vinculació a diversos nacionalismes. Tot això encara és cert, però sembla com si les generacions joves comencessin a prendre-s'ho d'una altra manera. Declarar que es pertany alhora a dos grups lingüístics és, més enllà de la constatació d'uns fets, no voler prendre partit entre les dues comunitats, refusar la tria, estar a l'aguait del futur i de les possibilitats de cada grup lingüístic, més que no pas reivindicar unes arrels úniques en el passat. És, òbviament, una opció desdramatitzadora, pragmàtica, possibilista. I que, en termes culturals més amplis que els estrictament lingüístics, apunta cap a noves formes, fetes de barreja i mestissatge, però que han perdut el seu caràcter conflictiu per esdevenir una realitat diferent, de fusió de cultures. (1992: 96)

Podem afirmar el mateix, més de vint anys després? La recerca més recent sobre el multilingüisme familiar ha estat de caire qualitatiu i ha intentat descriure i entendre les ideologies lingüístiques dels seus actors principals, els membres de la parella. Aquesta recerca s'ha basat en entrevistes semidirigides de final obert, a partir d'uns guions d'entrevista, que donen accés a aquestes ideologies tot resseguint les diferents socialitzacions dels entrevistats (com a individu, com a membre d'una parella, com a pare). Evidentment aquestes ideologies no es poden presentar de manera lineal i simple. Therborn (1980, viii) les definia molt gràficament com més «la cacofonia de sons i signes d'un carrer d'una gran ciutat que el text que comunica serenament amb el lector solitari o el mestre que s'adreça a un auditori calmat i domesticat».

Darrerament en el món acadèmic anglòfon s'ha estès la denominació de «política lingüística familiar». Aquesta etiqueta s'hauria d'adoptar amb precaució. Sovint no hi ha política lingüística familiar en el sentit d'un entramat de decisions ben conscients, racionals i deliberades. Bastardas (2016) darrerament ha proposat que les tries lingüístiques familiars són també freqüentment casos d'autoorganització.

Les dades recollides assenyalen que a Catalunya els parlants de primera llengua catalana tenen un vitalitat etnolingüística subjectiva considerable. La majoria mantenen l'ús del català en pujar els fills. La posició dels catalanoparlants en les capes socials mitjanes proporciona un prestigi relatiu a la llengua catalana, que pot ser percebuda com un capital positiu per al progrés i competitivitat socials. La presència important de la llengua catalana a l'ensenyament infantil i primari, sobretot, públic, permet aquesta valoració positiva. Fins i tot s'observen certs casos de castellanoparlants que adopten el català (són nous parlants) com a llengua principal a la família (Boix i Paradís en aquest volum), alhora que es manté el castellà. Els entrevistats estan convençuts que els seus fills de tota manera aprendran el castellà atesa la seva omnipresència en l'ambient i en l'oferta comunicativa.

Les recerques sobre transmissió lingüística intergeneracional en terres valencianes (Montoya i Mas, 2011) són, en canvi, desencoratjadores per a la llengua catalana. Predomina la llengua castellana en les famílies bilingües, tendència que contribueix a la castellanització generalitzada tant a les ciutats valencianes (Flors, 2017) com a la badia de Palma. És comprensible, aleshores, que les propostes i intents de revernacularització apareguin precisament en aquestes zones meridionals. Finalment hi ha zones més marginals, com la Catalunya del Nord i l'Alguer, on l'abandó del català a les famílies és gairebé total.

6. Elements positius i negatius de la globalització per al català

El procés general de globalització (el d'integració europea n'és una part) conviu amb aquestes dinàmiques «internes» de la comunitat lingüística catalana i complexifiquen la situació. Per exemple, el sistema educatiu ha de donar resposta als nous marcs tecnoeconòmics, tal com ho fa en els altres casos de comunitats lingüístiques mitjanes del nostre continent. Aquests col·lectius saben que necessiten poliglòtitzar-se per tal de navegar en el món contemporani i, en general, tots procuren que el màxim de ciutadans puguin tenir un bon domini de l'anglès i també d'altres llengües importants –en el nostre cas òbviament el castellà–, fet que també

ha de plantejar-se el conjunt catalanoparlant. Som, doncs, davant d'uns reptes extraordinaris ja que, com a societats, hem d'aspirar a la integració i a la cohesió socials amb el català com a llengua habitual de comunicació entre les poblacions residents i, alhora, hem de capacitar-les de manera efectiva per a un món cada vegada més interdependent i connectat. El fet que determinats sectors interns amb una ideologia menys procliu al reconeixement nacional català, també sovint amb la col·laboració del Govern central espanyol, s'oposin a l'assoliment de més poder polític i a un ús prevalent del català, complica més la situació i en dificulta el desenvolupament.

Un actor importantíssim, mentre Catalunya i/o la resta dels territoris principals de llengua catalana formin part de l'Estat espanyol, és certament aquest ens polític. Els principis i les actuacions glotopolítics que adopti tenen una gran repercussió damunt de l'evolució sociolingüística del català. Malgrat la (co)oficialitat subestatal del català, és encara fonamentalment l'Estat central el que contribueix a marcar els comportaments lingüístics dels agents econòmics, comercials i mediàtics, els quals tendeixen a prioritzar l'ús del castellà com a idioma més estès i més conegut pel conjunt de la població. Sense regulacions protectores explícites el mercat lingüístic tendeix a l'homogeneïtzació de les comunicacions institucionalitzades i a l'oblit o marginació de les llengües comparativament més febles, tot i que puguin tenir demografies comparables o fins i tot superiors a les d'altres grups lingüístics europeus. A escala general, l'Estat espanyol té poc present encara la necessitat d'un tracte igualitari i compensatori de les llengües no castellanès, molt important en vista de les asimetries demolingüístiques i dels fets històrics dels diversos grups lingüístics de l'Espanya contemporània. A la màxima autonomia en la regulació dels usos lingüístics de les distintes comunitats caldria ajuntar també una plurilingüïtzació dels organismes centrals de l'Administració de l'Estat, una regulació afavoridora de l'ús de les diverses llengües per part també de les empreses i mitjans de comunicació no oficials, i l'assoliment de l'oficialitat del català a la Unió Europea, amb igualtat amb les altres comunitats lingüístiques del continent. La política lingüística hauria de ser equitativa i generosa amb les minories perquè puguin sentir-se ben tractades i còmodes.

7. Contingut dels capítols del volum

La comunitat lingüística catalana és un exemple paradigmàtic de comunitat mitjana i alhora minoritzada en graus diversos segons quin sigui el

seu territori, llevat del cas únic del Principat d'Andorra, únic territori on el català no s'ha de normalitzar perquè mai «s'ha desnormalitzat». Els deu capítols d'aquest volum proporcionen unes mirades complementàries al multilingüisme dels països de llengua catalana com a comunitat mitjana. En primer lloc F. Xavier Vila i Vanessa Bretxa (Universitat de Barcelona) situen comparativament el català en el marc de les altres llengües mitjanes especialment europees perquè ens fem cabal de les potencialitats i mancances de la nostra comunitat lingüística. Josep Soler Carbonell (Universitat d'Estocolm), a continuació, aprofundeix la mirada comparativa des dels casos nord-europeus, de gran interès com a models alhora d'internacionalització i ple desenvolupament de llengües de demografia semblant a la catalana. Francesc Bernat (Universitat de Barcelona) obre la secció dedicada als fenòmens de bilingüïtzació, manteniment i substitució des d'una anàlisi històrica: descriu el procés de bilingüïtzació dels catalans que ha comportat la pràctica desaparició, de grat o per força, dels monolingües en català al llarg del segle xx. Els cinc capítols següents se centren en les dinàmiques intergeneracionals de famílies formades per persones de distint origen lingüístic, com a termòmetre important per veure l'evolució dels usos sociolingüístics d'una societat determinada. En primer lloc dos capítols se centren en parelles catalanocastellanes a Catalunya. Eva Martínez (Universitat de Barcelona) per una banda descriu les ideologies lingüístiques sobretot de cònjuges castellanoparlants en famílies lingüísticament mixtes, mentre que, per l'altra, Emili Boix-Fuster (Universitat de Barcelona) i Anna Paradís (Universitat Autònoma de Barcelona) se centren en nous parlants del català també en famílies etnolingüísticament mesclades. Joan Melià (Universitat de les Illes Balears), després, projecta una mirada semblant sobre els casos que es donen a les Illes Balears, molt útil per poder comparar les coincidències i les diferències que es puguin donar entre els diferents territoris de llengua catalana. A continuació dues contribucions analitzen combinacions lingüístiques entre parlants exolingües (parlants de llengües a part de les dominants en el territori, el català i el castellà): la primera, a càrrec de Makiko Fukuda (Universitat Autònoma de Barcelona), analitza parelles i famílies nipocatalanes, mentre que la segona, a càrrec de Rosa Maria Torrens (Universitat de Barcelona), presenta ideologies lingüístiques de parelles i famílies italianocatalanes. En aquestes famílies amb parlants exolingües la tria lingüística es juga a tres bandes: el català com a llengua local, el castellà com a llengua local (nativitzada relativament fa poc) i global, i la llengua estrangera corresponent.

La darrera part del llibre és dedicada més específicament al pla de les polítiques lingüístiques. El primer text, escrit per F. Xavier Vila (Univer-

sitat de Barcelona), situa els reptes del català com a llengua de l'educació superior, en competència duríssima amb el castellà i l'anglès, i reflexiona sobre com cal organitzar adequadament aquest trilingüisme del segle XXI en una comunitat amb les condicions especials en què es troba la catalana. Tanca el llibre un capítol signat per Albert Bastardas (Universitat de Barcelona) en què bàsicament es recull una part de l'informe que va redactar per encàrrec del Consell Social de la Llengua Catalana adreçat a l'extensió de l'ús del català entre els joves. S'hi remarca la necessitat de completar les regulacions clàssiques de la política lingüística amb actuacions «micropolítiques» que puguin ser més eficaces en l'augment de l'ús del català en funcions interpersonals i quotidianes.

8. Bibliografia

- Aracil, Ll. V. (1983). «Sobre la situació minoritària». A: *Dir la realitat* (pàg. 171-206). Barcelona: Edicions Països Catalans.
- Bastardas i Boada, A. (1990). «L'extensió de l'ús del català: fonaments teòrics per a una nova etapa». *Revista de Catalunya*, 38 (febrer): 13-23.
- (1999). «Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades. La complexitat de l'ús social de les llengües». A: Fundació Jaume Bofill. *Informe per a la Catalunya del 2000* (pàg. 747-750). Barcelona: Mediterrània.
- (2005). *Cap a una sostenibilitat lingüística*. Barcelona: Angle.
- (2007). *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era 'glocal'*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, Generalitat de Catalunya.
- (2016). «Famílies lingüísticament mixtes a Catalunya: competències, usos i autoorganització evolutiva». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 26: 285-308.
- Blanchard, L.; Castonguay, C.; Ferreti, A.; Fortin, A.; Gaulin, A.; Grand'Maison, J.; Hébert, L.P.; Marcel, J.; Larose, J.; Noël, L.; Ouellette-Michalska, M.; Tremblay, A. (1984). *Douze essais sur l'avenir du français au Québec*. Québec: Conseil de la langue française.
- Boix-Fuster, E. (2009). *Català o castellà amb els fills? La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- Boix-Fuster, E.; Paradís, A. (2015). «Ideologies and trajectories of 'new speakers' in bilingual families in Catalonia». *Revista de Llengua i Dret*, 63: 165-185.
- Bragg, M. (2003). *The adventure of English. 500 AD to 2000. The biography of a language*. Londres: Hodder and Stoughton.
- Burbank, J.; Cooper, F. (2017). «De Rome à la Chine, les leçons des empires». *Manières de voir. Le Monde diplomatique*, 152 (abril-maig): 36-39.
- Calvet, L. J. (1981). *Les langues véhiculaires*. París: PUF.

- Corbeil, J. C. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec*. Mont-real: Guérin.
- (1983). «Éléments d'une théorie de la régulation linguistique». A: Bédard, É., Maurais, J. *La norme linguistique* (pàg. 281-303). Quebec/París: Conseil de la Langue Française/Le Robert.
- EACEA. (2009). *Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity*. Brussel·les: Comissió Europea.
- Esquirol, J. M. (2015). *La resistència íntima. Assaig d'una filosofia de la proximitat*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Flors, A. (2017). *Usos lingüístics i identitats socials entre adolescents catalans i valencians*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- Giles, H. (2001). «Ethnolinguistic Vitality». A: Mesthrie, R. *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics* (pàg. 472-473). Oxford: Elsevier.
- Lamuela, X. (1994). *Estandardització i establiment de llengües*. Barcelona: Edicions 62.
- Lippi-Green, R. (1997). *English with an accent: language ideology and discrimination in the United States*. Londres: Routledge.
- Montoya, B.; Mas, A. (2011). *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Morin, E. (2011). *La voie. Pour l'avenir de l'humanité*. París: Fayard.
- Ostler, N. (2005). *Empires of the Word. A Language History of the World*. Londres: Harper Perennial.
- Réaume, D.; Green, L. (1989). «Education and Linguistic Security in the Charter». *McGill Law Journal*, 34: 777-816.
- Riera, E. (2016). *Why Languages Matter to People. Communication, identity and justice in western democracies. The case of mixed societies*. Barcelona: Institut d'Estudis de l'Autogovern: Generalitat de Catalunya.
- Subirats, C.; Masats, M.; Sánchez, C. (1992). «Els hàbits lingüístics». A: Subirats, C. *Enquesta metropolitana de la regió metropolitana 1990. Condicions de vida i hàbits de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona* (pàg. 37-48). Bellaterra: Institut d'estudis metropolitans de Barcelona.
- Therborn, G. (1980). *The Ideology of Power and the Power of Ideology*. Londres: Verso.
- Vila, F. X.; Bretxa, V. (2013). «The Analysis of Medium-Sized Language Communities». A: Vila, F. X. *Survival and Development of Language Communities* (pàg 1-17). Bristol: Multilingual Matters.
- Woolard, K. A. (2016). *Singular and Plural. Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Nova York: Oxford University Press.

SOBRE ELS AUTORS

Albert Bastardas i Boada

Doctor en Sociolingüística per la Universitat Laval (el Quebec) i en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona. Catedràtic del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona. Professor de Sociolingüística i d'Ecologia i Política Lingüístiques. Cofundador i primer director del CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació). Ha treballat en el desenvolupament de l'ecologia de les llengües i de la sostenibilitat lingüística en la globalització des de la perspectiva complexica. És coordinador del Grup de Complexitat, Comunicació i Sociolingüística.

Francesc Bernat Baltrons

Doctor en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona (2002). Professor agregat de la Secció de Lingüística Catalana del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, on imparteix assignatures de llengua catalana, gramàtica històrica i història de la llengua catalana des del 1992. Els seus camps de recerca i d'interès giren al voltant de la lingüística diacrònica catalana. És membre del Séminaire d'Études Catalanes (SEC) de la Universitat París IV-Sorbonne i del CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació) de la Universitat de Barcelona, i col·laborador docent a la Universitat de Colònia (Alemanya).

Emili Boix-Fuster

Llicenciat en Filologia Catalana i en Filologia Hispànica per la Universitat de Barcelona. Doctor en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona. Ha estat professor a la Universitat Autònoma de Barcelona (1980-1988) i actualment és catedràtic de Filologia Catalana, especialitzat en sociolingüística, a la Universitat de Barcelona. És membre dels consells directius del CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació) de la UB, i de Linguapax. És director de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*.

Vanessa Bretxa i Riera

Doctora en Sociologia per la Universitat de Barcelona, professora del seu Departament de Filologia Catalana i Lingüística General i investigadora del CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació) de la mateixa universitat. La seva tesi doctoral es va centrar en el pas de primària a secundària i les seves conseqüències sociolingüístiques. És membre del consell de redacció de la revista *LSC - Llengua, societat i comunicació*.

Makiko Fukuda

Doctora en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona (2009) i professora de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva recerca s'ha dut a terme en l'àmbit de la sociolingüística, i abraça els temes de la transmissió lingüística, bi-/multilingüisme familiar, política lingüística, ideologia lingüística i ensenyament lingüístic, entre altres. Pertany al CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació) de la Universitat de Barcelona des del 2002.

Eva Martínez Díaz

Professora col·laboradora permanent en la secció de Llengua Espanyola del Departament de Filologia Hispànica, Teoria de la Literatura i Comunicació de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona des del 1996. La seva docència gira al voltant de la descripció gramatical i sintàctica i de l'anàlisi sociopragmàtica del discurs. Pel que fa a la seva línia de recerca, està especialitzada en la sociolingüística de l'espanyol en contacte amb altres llengües, principalment amb la llengua catalana. Els seus estudis, així com la seva participació en projectes de recerca i congressos, se centren en diferents fenòmens de variació lingüística, social i pragmàtica.

Joan Melià Garí

Doctor en Filologia Catalana i professor titular de la Universitat de les Illes Balears. També és investigador principal del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB). Fa recerca sobre demolingüística, planificació lingüística i models de llengua. Ha estat director general de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears (1999-2003).

Anna Paradís

Estudiant de doctorat a la Universitat Autònoma de Barcelona i membre de Grup de Lingüística Teòrica de la mateixa universitat. És membre de

l'associació GrOC (Gramàtica Orientada a les Competències) i ha format part de l'equip de creació i coordinació de l'apartat de gramàtica comparada dels llibres de Llengua i Literatura Catalanes de 1r a 4t d'ESO de l'editorial Cruïlla (2016-2017). Les seves àrees d'interès són la sintaxi comparada en llengües romàniques, la dialectologia, la variació lingüística, la sociolingüística i la didàctica de llengües.

Josep Soler Carbonell

Doctor en Lingüística i Comunicació per la Universitat de Barcelona, i professor del Departament d'Anglès de la Universitat d'Estocolm, on imparteix classes de sociolingüística, comunicació intercultural i anglès acadèmic. Els seus interessos de recerca principal se centren en les àrees de política lingüística i les ideologies lingüístiques. Recentment, ha dut a terme projectes de recerca en dues àrees principals: el paper de l'anglès en la internacionalització universitària i la recerca acadèmica, i les pràctiques i ideologies lingüístiques en famílies multilingües.

Rosa Maria Torrens Guerrini

Professora titular de la Universitat de Barcelona al Departament de Llengües i Literatures Modernes i d'Estudis Anglesos. Està especialitzada i imparteix docència en Lingüística, Sociolingüística i Didàctica de la Llengua Italiana per a Estrangers, així com en la diàspora dels italians al món. Ha impartit diversos seminaris i cursos de postgrau a Espanya, Itàlia, l'Argentina i l'Uruguai. Va obtenir el Premi Lupa d'Or de l'Institut d'Estudis Catalans per al millor llibre de sociolingüística del 2011 amb *Les llengües al sofà. Plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*.

Francesc Xavier Vila

Doctor en Lingüística i professor titular de Sociolingüística Catalana i Llengua catalana. També és director del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona i del CUSC (Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació) de la mateixa universitat. Està especialitzat en sociolingüística i política lingüística i forma part del consell de redacció de la *Revista de Llengua i Dret / Journal of Language and Law*, on dirigeix l'àrea de Política Lingüística i Sociolingüística des del 2016, així com del consell de redacció de la revista en línia de la Universitat de Barcelona *LSC – Llengua, Societat i Comunicació*. És membre de la Societat Catalana de Sociolingüística, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

ÍNDIX

Introducció	9
1. Complexitat dels contactes de llengua a escala local i global	9
2. Visions massa dicotòmiques i simples del multilingüisme: oficials/no oficials, hegemòniques/minoritàries	12
3. Necessitat de nous conceptes com <i>llengües mitjanes</i> per captar aquesta complexitat. Definició de llengües mitjanes: cua de lleó i cap d'arengada	13
4. Aspiració a la seguretat lingüística des d'una visió favorable a la sostenibilitat	14
5. Efectes d'aquest context en els comportaments quotidians: el termòmetre de les famílies lingüísticament mixtes de llengües mitjanes	15
6. Elements positius i negatius de la globalització per al català	18
7. Contingut dels capítols del volum	19
8. Bibliografia	21
I. COMUNITATS LINGÜÍSTIQUES MITJANES	23
Lliçons de les llengües mitjanes per a la política lingüística catalana	25
1. Un món de llengües diverses	25
2. L'estudi de la sostenibilitat de les comunitats lingüístiques mitjanes (CLM) en un context de globalització	30
3. La realitat sociolingüística de les llengües mitjanes estudiades	35
3.1. Un conjunt de realitats heterogènies en termes demogràfics i juridicopolítics	35
3.2. Alguns trets compartits de les llengües mitjanes estudiades	41

3.2.1. Llengües completes però no exclusives	42
3.2.2. Unes llengües plenament elaborades	44
3.2.3. Unes comunitats d'individus poliglots o almenys bilingües	45
4. Alguns reptes de futur per a les CLM	47
4.1. L'avenç de l'anglès com a llengua franca	48
4.2. Una reducció de les llengües franques?	51
4.3. Uns estats amb molt a dir en el terreny de les llengües	51
5. Conclusions	52
6. Bibliografia	55
El cas català des d'una perspectiva nord-europea: marcs ideològics i legislació lingüística	61
1. Introducció	61
2. El punt de partida: llengües mitjanes i sostenibilitat lingüística en l'era de la globalització	62
3. L'estonià i la recuperació de la independència	63
4. El suec i la intensa convivència amb l'anglès	68
5. La perspectiva nord-europea i el cas català	74
6. Bibliografia	76
II. BILINGÜITZACIONS, MANTENIMENTS I SUBSTITUCIONS	79
Com i quan vam deixar de ser monolingües els catalanoparlants?	81
1. Introducció	81
2. Els agents del procés de minorització	82
3. Etapes del procés de minorització del català	86
4. Conclusió: la diversitat sociolingüística com a tret distintiu del català contemporani	89
5. Bibliografia	90
Ideologies i trajectòries lingüístiques en famílies bilingües a Catalunya	91
1. Política lingüística familiar	91
2. Ideologies i trajectòries lingüístiques	94
3. Els nous parlants a la Catalunya contemporània	96
4. Les dades quantitatives: el context demolingüístic	99
5. Dades qualitatives: catorze entrevistes semiestructurades	100
5.1. Processos de catalanització (1-12)	101
5.2. Procés de recatalanització	108

5.3. Procés de castellanització	109
6. Anàlisi de les dades	110
7. Conclusió	112
8. Bibliografia	113
La llengua catalana entre les famílies lingüísticament mixtes de Mallorca	117
1. Classes de famílies mixtes (MXT), des del punt de vista lingüístic	120
2. Evolució del pes relatiu dels matrimonis mixtos (MXT) i el dels matrimonis autòctons (AUT)	121
3. Representacions socials sobre la llengua catalana	122
4. El comportament dels matrimonis mixtos (MXT), i dels al·lòctons (AL·L), com a indicatiu del procés de canvi lingüístic	123
5. La saben i no l'usen	124
6. Els matrimonis mixtos (MXT) sumen o resten	125
6.1. La llengua entre la parella	126
6.2. La llengua amb els fills	128
6.3. L'entorn social com a factor influent sobre el comportament dels matrimonis mixtos (MXT) i els efectes en els fills d'aquests matrimonis	130
6.4. L'ús entre els fills de matrimonis mixtos (MXT)	132
7. Conclusions	133
8. Bibliografia	135
Actituds lingüístiques sobre l'ús del castellà en les parelles etnolingüísticament mixtes: anàlisi qualitativa de la presència del castellà i el català en la transmissió intergeneracional	137
1. Introducció	137
2. Perfil sociolingüístic de les informants	138
3. Vitalitat etnolingüística	142
3.1. La vitalitat de la llengua catalana en les informants amb el castellà com a primera llengua	143
3.2. L'àmbit laboral	148
3.3. La llengua de la parella: els condicionants decisius	150
3.4. La llengua de transmissió dels fills	152
3.5. Les ideologies lingüístiques: la perspectiva de futur del català i del castellà	154
4. Conclusions	157
5. Bibliografia	158

Usos lingüístics a les famílies mixtes italo-catalanes de Catalunya	161
1. Identitats complexes de la població immigrada: llengua i identitat	161
2. El context	163
2.1. Dades estadístiques a Catalunya	163
2.2. La comunitat italiana a Catalunya. Descripció històrica i tipus de migració	164
2.3. Els italians amb parella mixta a Catalunya	165
2.4. El coneixement declarat de la llengua catalana	165
2.5. Els italians i la integració lingüística	166
3. Metodologia i recollida de dades	167
3.1. Metodologia i marc teòric	167
3.2. Corpus, metodologia, recollida de dades	170
3.3. El guió d'entrevista i el sistema de transcripció	172
3.4. Descripció detallada del sistema d'anàlisi de dades	172
4. Resultats	186
4.1. Llengua a la parella: factors determinants	186
4.2. Coneixement del català i usos declarats fora de casa. Factors determinants	187
4.2.1. Ideologia lingüística	187
4.2.2. Altres factors: límits etnolingüístics del cònjuge català i entorn	191
4.3. Llengua declarada amb els fills	192
5. Conclusions	196
6. Bibliografia	197
7. Apèndixs*	200
La transmissió lingüística en un context de «doble minoria»: Política lingüística familiar de les famílies de l'Escola Complementària de Llengua Japonesa a Barcelona	209
1. Introducció	209
2. Política lingüística familiar (<i>family language policy</i>) i transmissió lingüística	210
3. Població japonesa a Catalunya	211
3.1. Descripció demogràfica	211
3.2. La transmissió del japonès i les escoles	212
4. Metodologia	213
4.1. Recollida de dades	213
4.2. Terminologia	215

5. Resultats	216
5.1 Perfil dels informants	216
5.2 Patrons d'usos lingüístics a la llar	217
5.2.1 Ús entre els progenitors	218
5.2.2 Entre progenitor no japonès i nens	219
5.2.3 Entre progenitor japonès i nens	220
5.2.4 Entre els nens	221
5.2.5 Llengua comuna de família	222
5.3 Esforços i desafiaments/dificultats	223
5.4 Actituds	224
5.4.1 Quin grau d'importància creuen que té cada llengua en la seva vida quotidiana i la dels seus fills?	224
5.4.2 Quin grau d'importància creuen que té cada llengua en l'adquisició lingüística dels seus fills?	225
5.4.3. Per què van decidir transmetre la llengua d'herència als seus fills?	226
5.4.4 Creuen que és beneficiós el multilingüisme per als seus fills?	227
5.4.5. Creuen que el japonès és valorat positivament a la societat catalana?	227
6. Conclusions	228
7. Bibliografia	229
III. POLÍTIQUES	233
Les llengües mitjanes com a llengües acadèmiques: situació i perspectives	235
1. Introducció	235
2. Les llengües de la ciència i de les universitats	236
2.1. Una precisió terminològica	236
2.2. Un apunt històric i social: la tensió intrínseca de la comunicació acadèmica	237
3. Quines són les llengües acadèmiques i quantes n'hi ha?	240
4. El català com a llengua mitjana acadèmica	246
5. Situació, perspectives i reptes per a les llengües acadèmiques	248
5.1. L'auge de l'anglès com a llengua franca internacional	248

5.2. La reorganització a la cúspide del sistema mundial de llengües acadèmiques	252
5.3 Perillen les llengües acadèmiques altres que l'anglès?	255
5.4. Universitats plurilingües, aules <i>heteroglòssiques</i>	257
6. Conclusions	258
7. Agraïments	261
8. Bibliografia	261
Una llengua mitjana europea per als joves:	
les «micropolítiques» imprescindibles per al català	267
1. El projecte sobre les llengües mitjanes	267
1.1. Polítiques lingüístiques: macro i micro	268
2. Les actuacions sobre les comunicacions individualitzades	270
3. El grup de llengua inicial catalana	270
3.1. El canvi dels hàbits lingüístics intergrupals del grup d'L1 catalana: a) la instauració	270
3.2. El canvi dels hàbits lingüístics intergrupals dels L1 catalana: b) la modificació dels comportaments ja instaurats	273
4. L'optimització de les competències dels joves d'L1 no catalana	275
5. L'impuls de l'ús en el(s) grup(s) d'L1 no catalana	279
6. La difusió d'un discurs rigorós i integrador	282
7. El pla socioeconòmic	287
8. Conclusions	288
9. Bibliografia	290
Índex temàtic	297
Sobre els autors	303